

1 Dagelijks tenue van een ruiter van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Amsterdam, circa 1920-1933.

Inv.nr. 2902728, K00421, 1476

‘Galanter en eleganter dan de dikwijls lompe cavalerie’

De brigades bereden politie van de vier grote steden in de randstad, 1897-1944

TRISTAN BROOS

Voor de uitbraak van de Tweede Wereldoorlog beschikte de gemeentepolitie in de steden Rotterdam, Amsterdam, Den Haag en Utrecht elk over een bereden politiebrigade die binnen deze korpsen min of meer zelfstandig opereerden. Deze vier korpsen maakten in hun relatief korte bestaan ieder een eigen ontwikkeling door, met de nodige hoogte- en dieptepunten.

31

Inleiding

Naast de grote steden in Europa, waaronder Berlijn, Londen, Parijs en Brussel, kregen de vier grootste steden in de Nederlandse randstad ook elk een bereden brigade. Daarbij was de bereden brigade van de Gemeentepolitie Rotterdam, opgericht in 1897, de eerste en vanaf 1922 voor korte tijd de grootste. Vanaf 1930 volgden ook kleinere gemeentes, waaronder Amersfoort, Delft en Zutphen. De agenten, die in deze kleinere gemeentes voor de oorlog dienst te paard deden onderhielden het rijden in de rijsschool. Zij traden in kleinschalig verband op bij volksfeesten en optochten en dergelijke. Groningen kreeg zijn bereden brigade pas in 1943, ten tijde van de Duitse bezetting.¹ De Amsterdamse en Haagse bereden brigades konden bij ernstige ongeregelheden op de garnizoenscavalerie terugvallen. Rond 1880-1900 konden de korpsen in de Randstad grote ordeverstoringen zonder het leger niet aan. De cavalerie werd er te pas en te onpas bij geroepen en trad dan ruw op. De legerleiding kreeg al gauw genoeg van deze oneigenlijke taken en drong erop aan dat

Veilig. Jaarboek Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid, 2 / Safe. Annual of Korpora, Heritage Public Safety, 2, 30-55. DOI 10.5117/9789048568499_BROOS

¹ ‘Amersfoort, Politie te Paard’, in: *De Gooi en Eemlander* (12 mei 1930), J. Zwerver, 50 jaar bereden politie te Groningen (Groningen 1993) 10.

de gemeenten hun eigen bonen zouden doppen. Zo werden de bereden brigades van de gemeentepolitie een ‘galantere’ oplossing.²

Naast het leger werd de hiërarchie en discipline ook binnen de Nederlandse vooroorlogse politiekorpsen streng nageleefd. Voor de gewone agenten gold ten opzichte van hun meerderen de groetplicht. De afstand tussen de verschillende rangen en standen bij de politie in het algemeen, waaronder die van de bereden brigade, was bijzonder groot.³

In dit artikel wordt uitgebreid stilgestaan bij de 47 jaar waarin de vier verschillende vooroorlogse bereden brigades functioneerden, geïllustreerd met originele foto's, bijzondere uniformen en hoofddeksels uit de collectie van Korpora.

De Rotterdamse bereden brigade, 1897-1940

De groei van de Rotterdamse industrie en havengebied met als gevolg een uitbreiding van de stad, maakte aan het einde van de negentiende eeuw een groter politiekorps noodzakelijk. Zo werd het korps onder andere aangevuld met bereden politie. Het weinige gezag dat de Rotterdamse politie bij de arbeiders genoot, mede veroorzaakt door drankmisbruik, zorgde ervoor dat in 1890 een staatscommissie, die onderzoek deed naar de maatschappelijke toestand van de arbeidersklasse, adviseerde om een bereden politie in te stellen. Zo konden arbeiders op plaatsen waar zij zich in groten getale ophielden door de bereden politie in de gaten worden gehouden en in het ergste geval uiteen worden gedreven.⁴

Hoofdcommissaris W. Voormolen van de Gemeentepolitie Rotterdam reorganiseerde zijn politiekorps naar aanleiding van de uitbreiding daarvan. Er kwam een groot aantal politiegebouwen bij, waaronder vier afdelingen die weer waren onderverdeeld in onderafdelingen bestaande uit politieposten met in totaal 32 steunpunten verspreid over de stad. Daarnaast werden drie nieuwe gespecialiseerde diensten opgericht, te weten een centrale recherche, rivierpolitie en een kleine bereden brigade die moest optreden tegen steeds terugkerende stakingen en demonstraties. De in 1895 aan Rotterdam toegevoegde zelfstandige gemeenten Kralingen en Charlois vielen daarmee ook onder het controlegebied van de bereden brigade. Een jaar voor de officiële oprichtingsdatum van 1 juli 1897 was een tijdelijke formatie

² Vriendelijke mededeling van dr. J.P.E.G. Smeets. Met de ernstige ongeregelheden eind negentiende eeuw wordt onder andere het kermisoproer van 1876 en het Palingoproer in 1886 (26 doden) bedoeld, beide in Amsterdam.

³ F. van Riet, *T'uwen dienst, de geschiedenis van de politie in Nederland vanaf de Middeleeuwen tot de Tweede Wereldoorlog* (Schiedam 1995) 103, M. Kersbergen, *Politie te paard! Honderd jaar Bereden Brigade in Rotterdam* (Bussum 1997) 45.

⁴ H. de Jong, *Kort overzicht uit de geschiedenis der bereden brigade van de Rotterdamse politie, 1 juli 1897-8 juli 1940* (Rotterdam 1948) 1.

2 Vier inspecteurs van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Rotterdam met geheel rechts de hoofdinspecteur, circa 1899.

Inv.nr. 00044955

3 Rijlessen in de buitenmanege aan de Duivenvoordestraat te Rotterdam, circa 1900.

[Inv.nr. 00044831](#)

4 Bereden brigade van de Gemeentepolitie Rotterdam, jaren twintig.

[Inv.nr. 00044948](#)

bereden agenten reeds ingezet geweest bij de bootwerkersstaking. Deze agenten hadden de nodige ervaring met paarden in militaire dienst opgedaan.⁵

De bereden brigade bestond bij haar oprichting uit tien man bestaande uit een hoofdagent tevens brigade commandant, een agent 1ste klasse, vier agenten 2de klasse en vier agenten 3de klasse. Voorts nog een koetsier, die ook staldienst verrichtte, en een wagen voor arrestanten- en ziekenvervoer. De brigade werd in een slepersbedrijf aan de Delftsestraat ondergebracht. Deze kazerne kon vijftien paarden stallen, gaf ruimte aan wachtlokalen voor de brigadecommandant en zijn manschappen en was voorzien van een telefoon. In totaal werden twaalf paarden bij de Rotterdamse manege gehuurd.⁶

⁵ Jong, *Kort overzicht*, 1, 8, N. Manneke, *Korps zonder kapsones, geschiedenis van de Rotterdamse gemeentepolitie, 1340-1993* (Bussum 1993) 46.

⁶ H. de Jong, 'Bereden brigade en motorbrigade te Rotterdam', in: *Algemeen Nederlandsch Politie-Weekblad*, (Oegstgeest 29 juni 1937) 338, 'De bereden politie', in: *Rotterdamsch Dagblad* (2 juli 1897).

De bezoeken van de koningin en koningin-moeder in 1899 zorgden voor een tijdelijke groei van de bereden brigade naar 24 manschappen. Het aantal bereden agenten werd verdeeld over twee brigades, waarvan de 2de brigade, die uit twaalf ruiters bestond, in het houten circus Bouvin aan de Zomerhofstraat werd ondergebracht. Op 1 februari 1903 werden beide brigades weer tot één brigade samengevoegd. In maart 1900 werd een voor het circus Bouvin betere behuizing gevonden in de stallen van het slepersbedrijf aan de Korte Hillestraat en in 1906 maakte het onderkomen in de Delftsestraat plaats voor nieuwbouw aan de Duivenvoordestraat. Laatstgenoemde locatie bood onderdak aan 24 paarden, had een ziekenstal voor twee paarden en was verder uitgerust met tuig- en poetskamers.⁷

Vanaf 1896 tot en met 1907 braken er geregeld havenstakingen uit waarbij de bereden brigade moest worden geassisteerd door de cavalerie. De rellen bij de laatste staking waren overigens vrij ernstig, waarbij twee bereden agenten gewond raakten.⁸

De Eerste Wereldoorlog, die op 1 augustus 1914 uitbrak, zorgde voor een nieuwe uitbreiding. Een nieuw tijdelijk onderkomen hiervoor werd de Rotterdamse manege aan de Binnenweg. In 1917 kwam het aantal bereden agenten op 55 man en werden bijgevolg extra paarden ingehuurd. Hiervoor werd tevens een tijdelijk extra stalruimte gevonden bij de gemeentereiniging aan de Zalmstraat, die uiteindelijk via een eveneens tijdelijk gehuurde stal aan de Sionstraat twee jaar later werd verlaten voor de voormalige etappenstal van het Nederlandse leger op het sportterrein Woudestein. Met de verdeling van de brigade over drie stallen in het westen, oosten en zuiden van de stad beschikte de bereden politie bij eventuele onlusten over een goede uitvalsbasis richting het centrum.⁹

In 1922 bestond de bereden brigade uit 75 politieagenten, onder wie drie hoofdagenten, dertien agenten 1ste klasse en 59 agenten 2de klasse. De politieruiters waren met 38, 14 en 23 man achtereenvolgens verdeeld over de Duivenvoordestraat, Korte Hillenstraat en Woudestein.¹⁰

Vanaf 1920 nam de nieuw opgerichte motorbrigade geleidelijk steeds meer werkzaamheden van de bereden brigade over. Met het overlijden in 1928 van hoofdinspecteur J.D.M. van Reyn Snoeck, commandant van de bereden brigade, verloor de brigade bovendien haar zelfstandige bestaan. De nieuwe commandanten, B.G. Meijer en diens opvolger J.W.J. Moerman, beiden chef van het verkeers- en voerwezen, hadden minder met de paarden en des te meer met de motorbrigade. Op Moermans voorstel werd de motorbrigade uitgebreid en bezuinigd op de bereden brigade. Zo was de sterkte in 1933 na een forse bezuinigingsronde praktisch gehalveerd en teruggebracht naar 39 agenten in totaal, te weten: een hoofdagent, acht agenten 1ste klasse en 30 agenten 2de klasse. Tevens werd de stal aan Woudestein

7 Kort overzicht, 10, 11.

8 Kersbergen, *Politie te paard!*, 27, 28.

9 Kort overzicht, 11-13.

10 Ibidem.

opgeheven. In 1935 volgde een nieuwe bezuinigingsronde waardoor de sterkte nog maar 29 politieruiters betrof en de verdeling van het aantal paarden er als volgt uit kwam te zien: 20 aan de Duivenvoordestraat en tien aan de Korte Hillenstraat. Bij het veertigjarige bestaan van de brigade in 1937 werd niet stilgestaan. De laatste reorganisatie die zich op 1 juni 1939 voltrok betekende een verdere inkrimping van de bereden brigade tot een aantal van 25 agenten en paarden en de opheffing van de stal aan de Korte Hillenstraat. Het restant van de brigade werd aan de Duivenvoordestraat geconcentreerd. Een maand later besloot de korpsleiding in verband met de dreigende oorlogssituatie om de resterende paarden te rantsoeneren. Hierdoor konden de viervoeters minder uren per dag dienst doen en kwamen de oefeningen van de reserve-politieruiters te vervallen.¹¹

Gedurende de mobilisatie werd de brigade onder andere ingezet bij de paarden- en autovordering, de verkeersposten bij de bruggen en verrichtten ze surveillancediensten in het noorden en westen van de gemeente Rotterdam. Dit was nodig om de bij de politieafdelingen ontstane tekorten aan mankracht te kunnen opvangen. Overigens was de surveillance tevens een noodmaatregel om de opheffing van de bereden brigade te voorkomen. Bij het uitbreken van de oorlog werd de laatste brigadestaf aan de Duivenvoordestraat door het Nederlandse leger gevorderd. De paarden van de bereden brigade moesten toen noodgedwongen uitwijken naar de manege aan het Kralingerhout. Het personeel kon deels in de Duivenvoordestraat blijven of ging dienst doen op het Centraal Bureau.¹²

De Amsterdamse bereden brigade, 1900-1940

Met een meerderheid van 24 van de 35 stemmen besliste de Amsterdamse gemeenteraad op 27 oktober 1899 tot de oprichting van een bereden brigade en een reservebrigade bestaande uit twaalf manschappen elk, die op 1 januari 1900 daadwerkelijk aan het politiekorps werden toegevoegd. De brigade vormde hiermee tevens een onderdeel van de afdeling voerwezen (verkeersdienst).¹³ Kort na de oprichtingsdatum maakte een klein deel van de leden van de bereden brigade, onder wie de hoofdcommissaris, hoofdinspecteur en zes politieagenten onder bevel van inspecteur 2de klasse W.E. van Kervel een kennismakingsrit door het Vondelpark en de stad. *Het Nieuws van den dag* berichtte hierover: 'De cavalcade, die begrijpelijkerwijze nogal bekijks had, zag er krانig en krijgshaftig uit'.¹⁴

De brigade bereden politie werd ondergebracht in het voormalige gymnasium aan de Singel, dat al dienstdeed als politiebureau en nu werd verbouwd tot paardenstal. De paarden werden gehuurd van de Hollandsche Manege in de Vondelstraat.

¹¹ *Politie te paard!*, 35-37, *Kort overzicht*, 14, 15, 17.

¹² *Kort overzicht*, 18.

¹³ H.G. Kooistra, *Vijfenzeventig jaar bereden politie in Amsterdam* (Amsterdam 1975) 10.

¹⁴ 'Bereden politie', in: *Het nieuws van den dag* (2 maart 1900).

5 Studiofoto van een agent van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Amsterdam in 1926.

Inv.nr. 18089.009a

De politieagenten waren nagenoeg allemaal afkomstig van de cavalerie en artillerie.¹⁵ Twee jaar na de oprichting volgde een uitbreiding tot twee brigades, elk bestaande uit twaalf man en zeven reserveruiters. Hiervoor werd voor korte tijd een extra stal gehuurd aan de Regulierdwarstraat, waar twaalf paarden werden ondergebracht. In 1906 werden beide brigades weer herenigd in de paardenstal aan de Overtoom. Deze stalling kon onderdak bieden aan 54 paarden, alleen ontbrak een oefenbak, waardoor de dressuur van de paarden in de Hollandsche Manege plaatsvond.¹⁶

In juli 1915 werd de bereden brigade, die eerst onder de afdeling voerwezen viel, een zelfstandig onderdeel binnen de Gemeentepolitie Amsterdam.¹⁷

Drie jaar later werd het aantal paarden van de bereden brigade vermeerderd naar 36, wat samenhangt met de invoering van het drieploegenstelsel en een achturige arbeidstijd bij de Amsterdamse gemeentepolitie. Het inhuren van zo'n groot aantal

¹⁵ Kooistra, *Vijfenzeventig jaar bereden politie in Amsterdam*, 12, 'De bereden politie', in: *De Tijd, Godsdiensig-Staatkundig Dagblad* (15 december 1899).

¹⁶ H.J. Versteeg, *Van schout tot hoofdcommissaris, de politie voorheen en thans* (Amsterdam 1925) 227, *Vijfenzeventig jaar bereden politie in Amsterdam*, 13; M. Harlaar e.a., *Voorwaarts in bataille, Een eeuw bereden politie in Amsterdam* (Bussum 2000) 42, 43.

¹⁷ *Vijfenzeventig jaar bereden politie in Amsterdam*, 13.

6 Paarden poetsen in bureau Overtoom te Amsterdam, circa 1924.

[Stadsarchief Amsterdam](#)

paarden bij de Hollandsche Manege bleek een zeer kostbare zaak en leidde in 1922 tot het besluit om de paarden in eigen beheer te nemen en er ook nog eens negen extra aan te kopen.¹⁸

De in 1921 opgerichte motor- en hondenbrigade bleek een geduchte concurrent voor de bereden brigade, daarnaast werd er vanaf mei 1922 in bepaalde delen van de stad rijwielbewaking ingevoerd. Deze nieuwe eenheden waren op veel terreinen efficiënter. Het verkeer was sinds 1900 immers sneller en drukker geworden en door gebruikmaking van snelle motoren kon de motorbrigade een voortdurende en intensievere controle op de weg uitvoeren, en eenmaal afgestegen kon ze gedurende spitsuren en op drukke knooppunten het verkeer de baas blijven.

Als gevolg van de invoering van motorvoertuigen en modernere hulpmiddelen bij de gemeentepolitie laaide steeds de discussie op of de bereden brigade nog wel nodig was en of ze niet beter kon worden afgeschaft. Ondanks de herhaaldelijke oproep tot afschaffing werd de waarde van de brigade nog steeds door de Amsterdamse korpsleiding ingezien en oogstte een optreden met paarden bij grote mensenmassa's meer effect. Zo had de ruiter een veel beter overzicht en was hij te paard ook beter zichtbaar. De politiepaarden hadden hun onmisbaarheid in de stad

¹⁸ Harlaar e.a., *Voorwaarts in bataille*, 45, 46.

sinds 1900 onderhand wel bewezen, waarbij van een eventuele afschaffing geen sprake meer kon zijn.¹⁹

Aan het einde van 1925 bestond de bereden brigade uit 49 man, onder wie twee inspecteurs, drie brigadiers en 40 politieruiters, met een totaal van 45 paarden, vier stalmeesters, een reserve-inspecteur en 26 reserve-politieruiters.²⁰

In 1930 werd het dertigjarig jubileum groots gevierd met een concours hippique in aanwezigheid van prins Hendrik, 'galopperende paarden, blinkende uniformen, muziek, prijzen en felicitaties'. Vijf jaar eerder was het door een bezuiniging op de uitgaven niet mogelijk geweest om dergelijke festiviteiten te organiseren.²¹ Mede door de invoering van de motorbrigade moest in 1933 toch bij de bereden brigade een bezuiniging worden doorgevoerd en werd het dienstverband van alle reserve-politieruiters beëindigd. Alleen de reserve-inspecteur behield zijn baan met de gedachte om in voorkomende gevallen bij de brigade te kunnen invallen.²²

De mobilisatie van het Nederlandse leger in 1939 zorgde ervoor dat 32 inspecteurs, onder wie ook A.M. van Gellicum, een van de twee inspecteurs bij de bereden brigade en tevens reservekapitein in het leger, aan de Amsterdamse politiedienst werden onttrokken. Brieven van de burgemeester en de hoofdcommissaris aan de minister van Defensie en Justitie waarin ze hun zorgen uitten over het ontstaan van een vacuüm aan bekwaam politiekader mocht niet baten. Het nijpende tekort aan officieren bij het leger liet dit nu eenmaal niet toe.²³ Gedurende de mobilisatiemaanden werd de brigade veelvuldig ingezet bij het handhaven van de openbare orde. Onder andere bij het afhalen van de distributie-stamkaarten en bij het in goede banen leiden van de verkeersdrukte rondom het centraal station en andere treinstations op 29 augustus 1939. Dit in verband met de opkomst van gemobiliseerde militairen in de hoofdstad op die dag.²⁴

De Haagse bereden brigade, 1914-1936

Op 19 augustus 1914 richtte hoofdinspecteur C. Snethlage vanwege de geregeld terugkerende ongeregelde heden in de stad en de landelijke ontwrichting die de Eerste Wereldoorlog veroorzaakte, een bereden brigade op. Snethlage zou tot 1936 het commando over de brigade voeren. Vóór 1914 werd er al voornamelijk tegen stakingen en ongeregelde heden door de cavalerie, waarvan de hulp al sinds 1870 werd ingeroepen en die tevens in de stad was gekazerneerd, samen met de politie

¹⁹ Ibidem, *Vijfzeventig jaar bereden politie in Amsterdam*, 14.

²⁰ Versteeg, *Van schout tot hoofdcommissaris*, 227.

²¹ 'Amsterdams bereden politie jubileert, meer dan dertig jaar op de paarden', in: *De Telegraaf* (12 juni 1930).

²² *Voorwaarts in bataille*, 48, 60, 61.

²³ Ibidem.

²⁴ 'Bereden politie', in: *Arnheemsche Courant* (27 september 1939), 'Drukte op de stations, vervoer van militairen te Amsterdam en Den Haag', in: *De Standaard* (29 augustus 1939).

7 Groepsportret uit 1929 van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Den Haag voor het koetshuis met bijbehorende stal die in september 1922 in dienst was genomen. Naast de regulier gedragen attila's dragen enkele politieruiters hier ook een zomeruitvoering van.

[Inv.nr. 00044379.004](#)

opgetreden. De huzaren assisteerden daarnaast ook als ere-escorte bij staatsbezoeken, verleenden steun bij evenementen, en droegen zo bij aan het handhaven van de openbare orde.²⁵

De uitbraak van de Eerste Wereldoorlog, met als resultaat dat nagenoeg bijna alle paarden door het gemobiliseerde Nederlandse leger in gebruik waren genomen, zorgde voor een zeer moeilijke opgave voor Snethlage om paarden voor zijn brigade aan te kopen. Om die reden moest hij het aanvankelijk gedeeltelijk doen met huurpaarden. Hierdoor bedroeg de sterkte net iets meer dan 20 paarden en kon er pas in 1920 over 35 eigen paarden worden beschikt. Deze aanvulling was mogelijk door afvloeiing van overtollige paarden uit opgeheven cavalerieregimenten.²⁶

De paarden van de brigade werden tijdelijk ondergebracht in een van de stallen van het Openbaar Gemeentelijk Slachthuis. Deze stallen waren vanwege het ontbreken van manschappenruimtes en een ongunstige ligging buiten de stad niet

²⁵ 'Het gouden jubileum van de Bereden Brigade van de Haagse Politie', in: *Mededelingen van het bureau voor statistiek en voorlichting der gemeente 's-Gravenhage* 2 (Den Haag 1964) 26, 27.

²⁶ E.W. Reddingius, '50 jaar Bereden Brigade', in: *Ons Orgaan, Maandblad van het Korps Reservepolitie van 's-Gravenhage* 11 ('s-Gravenhage 1964) 7.

- 8 Attila van inspecteur 2de klasse A. den Dool van de bereden brigade van de Haagse gemeentepolitie, in 1935 vervaardigd bij de firma Kattenburg & Co met bijbehorende kepi.

Inv.nr. 39522, K01017

geschikt om lang in te verblijven. Om die reden was het gemeentebestuur naarstig op zoek naar een geschikt onderkomen. Zo kwamen in mei 1917 twee geschikte locaties in de stad vrij, twee koetshuizen met bijbehorende stallen aan de De Ruyterstraat en de Baronstraat. Beide waren gunstig gelegen, maar er moest wel snel geacteerd worden in verband met de korte beschikbare aankooptijd.²⁷ Uiteindelijk besloot het gemeentebestuur anders en werd vijf jaar later, op 20 augustus 1922, het vroegere koetshuis met bijbehorende stal aan het Alexanderveld van W.R.A.C. Graaf van Rechteren Limpurg aangekocht. Een groot ruiterfeest op 23 september, luidde de officiële ingebruikname hiervan in. De Haagse bereden brigade beschikte in 1922 over 22 paarden. Dit aantal was overigens beduidend minder dan de 35 die begroot waren. De gedachte hierachter was dat bij grote calamiteiten de brigade kon terugvallen op de in de stad gelegerde cavalerie.²⁸

De bezuinigingen in de crisisjaren waren funest voor de Haagse bereden brigade. De eenheid was te groot en te kostbaar om nog langer binnen het Haagse politiekorps in stand gehouden te kunnen worden. Daarnaast was de inzet van politieruiters bij ordeverstoringen vaak het mikpunt van het publiek waardoor in de jaren dertig bij relletjes met succes gebruik werd gemaakt van motorpolitie. De 24 paarden die de brigade in dienst had waren door dierenarts H. van Aken alle gezond verklaard. Het op 18 mei 1935 door de arts verstrekte certificaat omtrent de gezondheidstoestand zorgde ervoor dat de paarden bij een eventuele voorgestelde bezuinigingsconstructie makkelijker konden worden afgevoerd. Een dergelijk voorstel verstuurde burgemeester mr. dr. S.J.R. de Monchy op 8 augustus 1935 aan de minister van Defensie, die vervolgens 16 oktober antwoordde hier niet op in te kunnen gaan. Vóórdat De Monchy de brief aan de minister had verzonden informeerde de Haagse hoofdcommissaris N.G. van der Mey bij zijn Utrechtse collega of zijn jonge Haagse agenten, die bij de aanstaande bezuinigingen overtollig zouden worden, bij het Utrechtse korps ondergebracht konden worden. Daar het Utrechtse politiekorps eveneens met ingrijpende bezuinigingen kampte, kon dit sympathieke voorstel geen doorgang vinden.²⁹

Een min of meer vergelijkbaar voorstel met betrekking tot een bezuinigingsconstructie om na opheffing van de bereden brigade in beperkte mate politieruiters in stand te kunnen houden, had wel succes. Daaraan voorafgaand had de hoofdcommissaris contact opgenomen met diverse maneges in de stad en uiteindelijk kon met Manege Hiemstra aan de Kazernestraat een contract worden afgesloten. Dit contract luidde als volgt: 24 paarden werden verkocht, waarvan de acht beste paarden naar manege Hiemstra gingen. Deze zelfde acht paarden werden vervol-

²⁷ Haags Gemeentearchief (HG), 0432-01 gemeentepolitie Den Haag, inv.nr. 2506, stukken betreffende eventuele aankoop koetshuizen met bijbehorende stallen aan De Ruyterstraat en Baronstraat, 27 mei 1917.

²⁸ 'Het gouden jubileum van de Bereden Brigade van de Haagse Politie', 27, *Kort overzicht*, 13.

²⁹ HG, 0432-01 gemeentepolitie Den Haag, inv.nr. 2073, stukken betreffende het voorbereiden en het uitvoeren van reorganisatie van de politie, 1925-1938.

gens weer permanent aan de Haagse politie verhuurd en bij speciale gelegenheden zouden er extra paarden worden geleverd. De vier oudste dienders van de brigade ontsprongen de ontslagronde en zouden de acht paarden, die op de manege waren ondergebracht, blijven verzorgen. De overige manschappen gingen over naar de verkeersdienst en zouden bij toerbeurt dienst doen op vier van de acht paarden. Uiteindelijk bleek deze constructie duurder dan het in standhouden van een zelfstandige bereden brigade! Voorts constateerde de Haagse politieleiding al snel dat dit de ambitie en rijvaardigheid van de politieruiters niet ten goede zou komen. Met ingang van 1 januari 1936 werd de reorganisatie bij de Haagse politie ingezet en op 1 juni van laatstgenoemd jaar zou de ‘afdeeling als een afzonderlijke eenheid in het corps worden opgeheven’. Behalve dat de eigen paarden reeds aan de manege waren verkocht gingen de stallen aan het Alexanderveld eveneens in de verkoop.³⁰ Tot 1 december 1940 bleef de bezuinigingsconstructie van kracht en het aantal paarden in dienst nog steeds op acht staan. Overigens zou op deze datum de Haagse bereden brigade weer in volle glorie worden heropgericht, maar daarover later meer.³¹

De Utrechtse bereden brigade, 1917-1940

Voor de bewaking van de binnenstad van Utrecht waren volgens het gemeentebestuur politieagenten op de fiets minder geschikt dan te paard. Hierdoor werd in eerste instantie vanaf 1 januari 1917 gestart met een proef van enkele maanden met een kleine brigade van bereden agenten. Deze bestond uit tien politieruiters onder leiding van brigadier J. Oosting, waarvan de meesten afkomstig waren van de cavalerie, bereden artillerie en marechaussee. Er werd een budget van 12.000 gulden vrijgemaakt voor de huur van tien paarden en stalling bij de Utrechtse manege (manege Eberson), aanschaf van zadels, bewapening, rijlaarzen enzovoorts. De Utrechtse manege, gevestigd aan de Oude Kamp, was behalve met een paardenstalling ook uitgerust met een slaapgelegenheid voor de manschappen en een bureau voorzien van telefoon. Verder was er geld beschikbaar voor de aanschaf van politiehonden, net als voor dienstdiensen, zodat agenten vanaf de politieposten in de buitenwijken van Utrecht met een rijwiel konden patrouilleren.³² Daarbij werden ze ondersteund door agenten te paard. Negen maanden later schreef de Utrechtse burgemeester mr. J.P. Fockema Andreae in zijn verslag ‘[...] dat de proef mijne verwachtingen niet heeft teleurgesteld. Het is mij namelijk gebleken dat de bereden

³⁰ ‘Het gouden jubileum van de Bereden Brigade van de Haagse Politie’, 27, 28; HG, 0432-01 gemeentepolitie Den Haag, inv.nr. 2073.

³¹ HG, Jaarverslagen gemeente Den Haag, 1937-1939; HG, 0432-01 gemeentepolitie Den Haag, inv. nr. 2073, 2074.

³² Utrechts Archief, 1007-3, inv.nr. 18370, Stukken betreffende de organisatie, inrichting en huisvesting van de bereden politie 1917-1943, 1951-1952, (JA, 1007-3, Organisatie, inrichting en huisvesting) Besluit van 10 november 1917 van de burgemeester van Utrecht over een proef met een kleine brigade bereden politie; ‘De bereden politie’, in: *Utrechts Nieuwsblad* (15 december 1917).

brigade zeer zeker belangrijk heeft medegewerkt tot het handhaven van de orde en rust in deze gemeente.' Zo wees de burgervader op de dagelijkse belangrijke surveillance van agenten te paard in de buitenwijken, die vóór de oprichting van de brigade niet of nauwelijks werden bezocht. De ingevoerde brigade zorgde er tevens voor dat het stropen van gewassen op het platteland werd tegengegaan en dat zigeuners, die zich in verband met de wekelijkse paardenmarkt aan de rand van de gemeente Utrecht ophielden, in de gaten werden gehouden. Daarnaast zorgden de bereden agenten voor terreinafzettingen bij grote branden en werden ze ingezet bij het begeleiden van optochten. De op proef opgerichte brigade had zijn nut bewezen, werd vervolgens door de Utrechtse gemeenteraad goedgekeurd en kon zo definitief aan het politiekorps worden toegevoegd.³³

Het eerste optreden van de dienders te paard in het Utrechtse straatbeeld had echter enige voeten in de aarde, waarbij kleine ongeregelde plaatsen vonden en de politiepaarden met stenen en vuurwerk werden bekogeld.³⁴

Op 4 mei 1921 werd een verkeersbrigade ingesteld die samen met de bereden politie een afdeling voerwezen ging vormen. Onder andere om de verkeershinder, veroorzaakt door auto's en ruituigen, bij de Schouwburch 's avonds in goede banen te leiden.³⁵

Zoals eerder gezegd vonden de paarden onderdak bij de Utrechtse manege, waarna ze midden jaren twintig werden ondergebracht bij de Utrechtse stadsrij-school aan de Achter Clarenburg. Daar werden de paarden afgericht en kregen de bereden politieagenten rijles van de manege-instructeur. Daarnaast beschikte de brigade over stallen en vertrekken aan de Ridderhofstad.³⁶ Begin 1927 moest de gemeente Utrecht fors bezuinigen en werden de hulppolitieposten VI en VIII, gelegen aan de drukke Museumbrug en Amsterdamsestraatweg, opgeheven. Daarbij werd de bereden brigade niet gespaard en moesten ze het voorlopig met drie paarden minder doen.³⁷

Drie jaar later waren er plannen ontstaan voor een eigen onderkomen gelegen aan de Catharijnekade, in de nabijheid van het nieuwe hoofdbureau van politie. Dit vanwege de vervallen staat van het complex aan de Ridderhofstad en de ongunstige ligging ervan. Inmiddels was op 2 mei 1932 de nieuwbouw gereedgekomen en konden er in totaal vijftien paarden worden gestald. Nu de bereden brigade be-

³³ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Organisatie, inrichting en huisvesting, Verslag van de Utrechtse burgemeester met betrekking tot de politie, Utrecht 15 juli 1918.

³⁴ Ibidem.

³⁵ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Brief van de burgemeester aan de hoofdcommissaris van politie, Utrecht 2 mei 1921; 'De bereden politie', in: *Utrechts Nieuwsblad* (15 december 1917).

³⁶ G. Mouton, *Van Schout tot Wout, De geschiedenis van de Utrechtse politie* (Utrecht 1985) 64; UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Gedrukte verzameling 1931, bouw, stallen en wachtlokalen bereden politie, aankoop politiepaarden, Utrecht 26 mei 1931.

³⁷ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Brief van de hoofdcommissaris van politie aan de directie van de Utrechtse manege, 7 januari 1927, 'Afbraak der politie ten gevolge van den berooiden toestand van Utrechts financiën', in: *Utrechts Dagblad* (23 maart 1927).

9 Een agent van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Utrecht in 1932.

[Het Utrechts Archief](#)

schikte over een eigen onderkomen besloot de gemeenteraad tevens om de dieren in eigen beheer te nemen. Naast de behuizing voor de dertien paarden bestond het gebouw onder andere uit een manschappenkamer, een kamer voor de commandant-brigadier, een ziekenstal, een bergplaats voor hooi en turf, een tuigkamer, een rijwielbergplaats en een grote gang waar de paarden comfortabel konden worden gepoetst. Tevens werd voor de bewerking van het paardenvoer een kleine 'haverplet -en stroosnijmachine' aangeschaft.³⁸ Datzelfde jaar werd ook het Suikerterrein aan de Leidseweg en de manege van het Eerste Regiment Veldartillerie in gebruik genomen. Daarnaast werd de africhting van de politiepaarden niet alleen door eigen personeel verricht, maar ook door een militair, adjudant-onderofficier G. Vermeer, van de veldartillerie. Voorts werd veearts dr. G.M. van de Plank, verbonden aan het Veeartsenijkundig Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht, aangetrokken voor het toezicht op de paarden. Tevens werd door hetzelfde instituut het aanbrengen van het hoefbeslag contractueel vastgelegd en uitgevoerd.³⁹

³⁸ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Paardenstal, 26 mei 1930; UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Bereden politie, Utrecht 24 februari 1931, 'De politiepaarden thuis', in: *Utrechts Provinciaal en Stedelijk Dagblad* (2 mei 1932), UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Bereden politie, Aankoop haverplet -en stroosnijmachine, Utrecht 10 maart 1932.

³⁹ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Hoefbeslag politiepaarden, 4 februari 1932, Overeenkomst gebruik Suikerterrein en manege van het 1^e regiment veldartillerie, 13 april 1932, Instructie bereden politie, 28 december 1931.

- 10 Attila van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Utrecht (links). De jas is vervaardigd op 7 januari 1930 bij de firma N.V. Dekker & Dijkstra en staat op naam van H.J. van der Meijden. Met bijbehorende pet. Attila van een brigadier van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Rotterdam (rechts) met bijbehorende 'Londense' helm, vanaf 1935.

[Inv.nr. K02052, K00450, 00044812, 00044811](#)

In verband met bezuinigingen werden twee paarden van de brigade aan de commandant van de tweede divisie Koninklijke Marechaussee te Maastricht verkocht. Tot overmaat van ramp raakte er ook nog een paard kreupel en moest een dertien jaar oud paard, ongeschikt voor de dienst, naar de slachtbank. Dit bracht de sterkte in augustus 1936 op een totaal van elf paarden. Een schriftelijk verzoek van de hoofdcommissaris aan de burgemeester om voor de twee ongeschikt geraakte paarden één goed exemplaar te mogen aankopen werd niet ingewilligd. Drie jaar later werd de sterkte wederom teruggebracht omdat een paard vanwege een chronische oogziekte voor de dienst werd afgekeurd. De brigade moest het toen doen met tien paarden want vervanging bleef wederom uit.⁴⁰

Kort voor de Duitse inval werd het contract tussen de burgemeester en het Ministerie van Defensie herzien. De manege van het eerste Regiment Veldartillerie was in een dermate slechte staat geraakt dat de bereden brigade er niet langer gebruik van kon maken. Het nabij gelegen Suikerterrein werd alleen nog in de zomermaanden gebruikt. In de overige maanden van 1939 en 1940 was de brigade in de stadsmanege gelegerd.⁴¹

Ernstige ordeverstoringen

De bereden brigades kregen gedurende haar bestaan met meerdere relletjes en ordeverstoringen te maken. Bij ernstige ongeregelheden moest de garnizoenscavalerie bijspringen of werd het leger van elders in het land opgetrommeld om te assisteren. Onder andere bij de sleepersstakingen in 1900 en 1913 te Rotterdam, de zeelieden en bootwerkersstakingen in 1911 te Amsterdam werd het leger ingezet. Tijdens de Eerste Wereldoorlog en de grote depressie, waar achtereenvolgens voedselrellen en werkeloosheid en armoede uit voortkwamen, had de politie het niet meer in de hand. De oplossing hiervoor lag op (semi-) militair gebied. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog werd in dit licht het Korps Politietroepen opgericht en kort na het Jordaanoproer de karabijn of stormbrigade. Beide eenheden waren zwaar bewapend om dergelijke ernstige ordeverstoringen in het vervolg het hoofd te kunnen bieden.⁴²

Ondanks de Nederlandse neutraliteit oefende de Eerste Wereldoorlog een ontwrichtende invloed uit op de samenleving. De oorlog zorgde voor de nodige spanningen, onder andere door enorme voedseltekorten. Vanaf 1914 waren er herhaaldelijk relletjes en ordeverstoringen die in hoofdzaak verband hielden met de distributie van levensmiddelen vanwege voedselschaarste, waartegen het leger,

⁴⁰ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Paarden, 25 augustus 1936, Aanschaffing paard, 7 juni 1939.

⁴¹ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Akte, 27 juni 1939, Gebruik Suikerterrein voor Bereden Brigade, 15 juni 1939.

⁴² R. van der Wal, *Of geweld zal worden gebruikt! Militaire bijstand bij de handhaving en het herstel van de openbare orde 1840-1920* (Hilversum 2003) 318, 347, C. Fijnaut, *De geschiedenis van de Nederlandse politie* (Tilburg 2007) 94.

politie en de bereden brigades moesten optreden. Door de mobilisatie van het Nederlandse leger was de politie verzwakt geraakt waardoor ze nog nauwelijks kracht had om bij grootschalige ordeverstoringen effectief te kunnen optreden. Een extreem voorbeeld van een uit de hand gelopen ordeverstoring was het Amsterdamse aardappeloproer in 1917, waarbij in korte tijd aardappelloosden, magazijnen en schepen door de bevolking werden geplunderd. Een enorme legermacht bestaande uit infanterie, bereden marechaussee en cavalerie moest samen met de gemeentepolitie het oproer met geweld beteugelen. Gedurende deze opstand moesten de politieruiters meerdere keren met getrokken sabels en revolvers chargeren en met waarschuwingsschoten de menigte in bedwang houden. Het kostte aan zeker tien Amsterdammers het leven en er vielen 113 gewonden. Daarnaast raakten twee militairen en dertien politieagenten gewond.⁴³

Al snel na de oprichting van de bereden brigades werd duidelijk dat bij politieafzettingen de agenten 'galanter en eleganter dan de dikwijls lompe cavalerie' naar de bevolking toe optraden. Ondanks het feit dat nagenoeg alle politieruiters bij de marechaussee of cavalerie hadden gediend. De bereden agenten bleken meer voor rede vatbaar en de paarden waren beter gewend aan het 'gedrang en stadsrumoer'.⁴⁴

De werkeloosheid en armoede in Nederland als gevolg van de beurskrach in 1929 leidden tot de hevige rellen die in 1934 plaatsvonden in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. Amsterdam torende hier met het Jordaanooproer bovenuit, waarbij het leger in groten getale bijstand moest verlenen. Dit oproer werd veroorzaakt door de verlaging van steunuitkeringen aan de enorme hoeveelheid werkelozen. Naast het leger, waaronder marechaussee en het Korps Politietroepen, moest ook de bereden politie door nauwe straten met het pistool in de aanslag tegen verzetsplegers optreden, die met bloempotten en straatklinkers naar de dienders gooiden. Door de beweeglijke, nerveuze paarden was het lossen van schoten een hachelijke onderneming waarbij een politiepaard door een kogel in zijn hals was geraakt. Hierbij was de motorbrigade van de politie effectiever in het optreden tegen verzetsplegers; in hun wendbare motoren met zijspan en lange wapenstokken (van rotan en leer) konden ze sneller ferme tikken uitdelen. Bijna tegelijkertijd braken er ook relletjes uit in het Rotterdamse Crooswijk en de Utrechtse wijk Zui-

Door de beweeglijke, nerveuze paarden was het lossen van schoten een hachelijke onderneming waarbij een politiepaard door een kogel in zijn hals was geraakt.

⁴³ Voorwaarts in bataille, 40, Van der Wal, *Of geweld zal worden gebruikt!*, 274, 277, 316.

⁴⁴ Anoniem, 'Amsterdams bereden politie jubileert, meer dan dertig jaar op de paarden', in: *De Telegraaf* (12 juni 1930); *Politie te paard!*, 55, 56.

- 11 Enkele agenten van de bereden brigade van de Gemeentepolitie Amsterdam begeleiden in 1924 een menigte op het Damrak.

Inv.nr. 18089-005

- 12 Naar aanleiding van de zogeheten 'Crooswijkrellen' in 1934 werd de Nieuwe Crooswijkseweg in Rotterdam ontruimd. Een politieruiter van de Rotterdamse bereden brigade en een korporaal van het Korps Politietroepen zien hierop toe.

Inv.nr. 00045600

len en Ondiep, waarbij naast het leger en politie ook de bereden brigade optrad.⁴⁵ Bij al deze relletjes waren de nodige doden en gewonden te betreuren. Zo was de trieste balans aan het einde van het Jordaanoproer vijf doden en 47 gewonden. Waarschijnlijk vielen er meer gewonden omdat niet iedereen zich in het ziekenhuis liet verzorgen. Daarnaast raakten acht agenten en een marechaussee gewond.⁴⁶

Hoe verging het de bereden brigades gedurende de Duitse bezetting

Op 8 juli 1940 werd de Rotterdamse bereden brigade opgeheven en het personeel overgeplaatst. De huur van de paarden bij de manege liep nog tot 1 januari 1941 door.⁴⁷ De nieuwe Rotterdamse hoofdcommissaris J.J. Boelstra, die in 1943 aantrad, werd belast met de heroprichting van de bereden brigade. Dit was mogelijk omdat de Duitsers op verschillende plaatsen in Nederland bereden afdelingen wilden hebben en omdat de politie met de Verordening Organisatie Politie (VOP) een staatsaangelegenheid was geworden. In april 1944 was de oprichting van de brigade een feit, die onder leiding van hoofdinspecteur K.F. van der Wilt kwam te staan. Er werden 21 paarden vanuit een centraal depot in Nijmegen aangeschaft en in de stal aan de Duivenvoordestraat ondergebracht. Voorts werd een contract afgesloten met een Rotterdamse dierenarts en een hoefsmid in de arm genomen. In verband met de verslechterde oorlogsomstandigheden werd het kort na de heroprichting lastiger om de paarden van voedsel te voorzien. Mede hierdoor kon de hoefsmid zijn werkzaamheden niet meer uitvoeren en werden tot overmaat van ramp vijftien paarden door de Duitsers gevorderd. De consequentie hiervan was dat het surveilleren door Crooswijk, het westen en noorden en het stadscentrum met de weinige nog beschikbare paarden noodgedwongen tot een minimum moest worden beperkt. Bij patrouilles waar niet of nauwelijks paarden beschikbaar waren moesten de bereden agenten te voet met de lange ruitersabel over straat.⁴⁸

Aan het begin van de Duitse bezetting werden verschillende paarden van de Amsterdamse bereden brigade door Duitse officieren opgeëist om op te rijden. Een brief hierover van de hoofdinspecteur aan de hoofdcommissaris die werd doorgestuurd naar de Ortscommandant, Oberstleutnant Schüttel, had echter succes. Het werd Duitse officieren per direct verboden om nog langer gebruik te maken van de paarden van de Amsterdamse bereden brigade.⁴⁹ Naast de reguliere vooroorlogse werkzaamheden werden politieruiters ook regelmatig opgedragen dienst te doen bij Duits georiënteerde festiviteiten, waaronder een mars van 500 WA-leden (de knokploeg van de NSB) of aan een vlaggenparade van het *Polizei-*

⁴⁵ H. de Jong, 'Eenige beschouwingen over het oproer te Amsterdam in 1934', in: *Historische en tactische opstellen over de politie, IIE reeks, no. 1*, maart 1943, 2, 12, 18.

⁴⁶ *Voorwaarts in bataille*, 53.

⁴⁷ *Kort overzicht*, 18.

⁴⁸ Manneke, *Korps zonder kapsones*, 63, *Politie te paard!*, 59, 60.

⁴⁹ *Voorwaarts in bataille*, 61, 62, 65, 66, 70, 71.

- 13 Individuele sprong op de ruitervedstrijd van een politieruiter van de Haagse bereden brigade. Dit vanwege de festiviteiten die op 19 augustus 1944 op het Alexanderveld naar aanleiding van het dertig jarig bestaan werden gehouden.

[Inv.nr. 45004418.015](#)

bataillon. Erger was het verplichte toezicht op 28 juli 1942 bij de fietsenvordering op verschillende plaatsen in de stad, waaronder bij de Hollandsche Schouwburg, waar Joodse Nederlanders werden verzameld voor transport naar Westerbork en vandaar naar concentratie- en vernietigingskampen.⁵⁰

Op 9 januari 1942 verliet de bereden brigade de stallen aan de Overtoom voor het drie maanden eerder gereedgekomen nieuwe hoofdbureau. Naast de brigade hadden verschillende andere onderdelen van het politiekorps daar hun intrek genomen. De inrichting was erg modern met ruime stallen en dienstvertrekken en andere nieuwe voorzieningen voor de paarden. Eind 1944 vorderden de Duitsers alle paarden van de bereden brigade. Burgemeester Voûte stuurde hierop op 23 augustus 1944 een brief aan de secretaris-generaal van Binnenlandse zaken. Hierin bepleitte hij dat voor de ordehandhaving in de stad de paarden van de bereden brigade niet gemist konden worden. Als de paarden eenmaal zouden wegvallen was er geen vervoer meer beschikbaar voor de ordehandhaving, daar de motorrijtuigen en rijwielen niet bedrijfsklaar waren en alle banden misten. De Duitse autoriteiten waren echter onvermurwbaar.⁵¹

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

14 Een in 1945 door de Duitsers achtergelaten sterk vermagerd paard, mogelijk behorend tot de bereden brigade van de Gemeentepolitie Utrecht, in Fort aan de Klop te Utrecht.

Fotodienst Politie Utrecht.

De op 1 december 1940 heropgerichte Haagse bereden brigade telde in totaal 40 paarden, die in de stallen van koninklijk paleis 'Huis ten Bosch' werden ondergebracht. In 1943 kwamen deze stallen in het 'Sperrgebiet' te liggen en werd een nieuw onderkomen gevonden in de Koninklijke Stallen aan de Hogewal in Den Haag.⁵²

Met een door de Duitsers grondig voorbereide actie werden op 2 september 1944 met veel machtsvertoon alle paarden van de bereden brigade meegenomen. Enkele zadels konden tijdens deze actie met gevaar voor eigen leven onder het stro worden verborgen. Een grote verassing was dat al na zes weken negen inbeslaggenomen paarden wegens onbruikbaarheid door de Duitsers werden geretourneerd. Een bijzonder verhaal bij deze paardenvordering gaat over de Hongaarse ruïn Tzigane, die al na enkele dagen uit een Duitse stal kon worden teruggehaald. Het dier had namelijk flink van zich afgetrapt, met als resultaat dat een bordje bij zijn box werd opgehangen met het volgende opschrift: 'Gefährliches Tier, schlägt vorne und hinten'. Met veel verbazing keken de Duitsers naar zijn vaste berijder, Inspecteur tweede klasse A. den Dool, die Tzigane kwam ophalen en er vervolgens rustig op wegreed. Geen Duitser had zich meer in de buurt van het paard gewaagd en het voeden gebeurde op een 'veilige' afstand.⁵³

52 K., 'De geschiedenis van de Bereden Brigade, 1914-1964', in: *Officieel weekblad voor de gemeentepolitie van 's-Gravenhage* 21 (20 mei 1964) 202.

53 'Het gouden jubileum van de Bereden Brigade van de Haagse Politie', 28, 29.

In 1941 werd door de Utrechtse bereden brigade nog maar nauwelijks gebruikge- maakt van het Suikerterrein. De betalingen voor gebruik van de gebouwen en ter- reinen moesten vanaf september 1941 aan het Duitse leger worden voldaan. Deze onroerende goederen waren vóór de Duitse bezetting in bezit van het Departement van Defensie. Datzelfde jaar legde veearts dr. G.M. van de Plank, verbonden aan het Veeartsenijkundig Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht op eigen verzoek zijn werkzaamheden neer.⁵⁴

Met tien paarden sterk kon tot 6 september 1944 met de bereden brigade worden voortgegaan. De dag erna vorderde het Duitse leger zeven paarden, compleet met de paardentuigen, stalhalsters met kettingen en dekdekens met singels. Kort daar- op ondergingen de overige drie paarden hetzelfde lot. Alle paarden werden naar Duitsland afgevoerd.⁵⁵

Tot besluit

De relatief korte periode (1897-1944), waarbinnen de vier bereden politiebrigades Rotterdam, Amsterdam, Den Haag en Utrecht opereerden, kende een roerig be- staan en bestond uit de nodige verhuizingen en bezuinigingen met dieptepunten in de Duitse bezetting.

De inzet van de bereden brigades sorteerden het meeste effect met het dagelijks surveilleren in de buitenwijken, het begeleiden en handhaven van de orde bij op- tochten, stakingen, demonstraties en dergelijke. In het zadel had de politieruiter bij het begeleiden of in toom houden van mensenmassa's beter overzicht, was hij goed zichtbaar en werkte hij met zijn verschijning de-escalierend. Aan het begin van de jaren twintig kregen de brigades vanwege het drukker worden van het verkeer con- currentie van hoofdzakelijk politie motorbrigades, die intensiever, maar ook sneller en efficiënt konden optreden. Ondanks deze mechanisering en gebruikmaking van modernere hulpmiddelen bij de vier gemeentepolitiekorpsen, bleef de politieruiter met het gezag dat hij uitstraalde onmisbaar. De hoofdcommissaris bepaalde uit- eindelijk waar werd bezuinigd en in 1933 moest in Rotterdam en Amsterdam flink worden ingeleverd. Hierbij koos de korpsleiding voor de motorbrigade. Hierdoor werd de Rotterdamse bereden brigade gehalveerd en moest de Amsterdamse be- reden brigade het voortaan zonder reserve-ruiters doen. De Haagse bereden bri- gade werd in 1936 zelfs in zijn geheel opgeheven, terwijl de toch al kleine bereden brigade van Utrecht een aantal ruiters moest missen, maar wel kon blijven bestaan. Tijdens de Duitse bezetting waren de Duitsers voorstander van het in stand houden van bereden brigades in verschillende steden. Naarmate het einde van de oorlog

⁵⁴ UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Gebruik suikerterrein, 24 september 1941, UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Directie der domeinen te Utrecht, 4 september 1941, UA, 1007-3, inv.nr. 18370, Bereden politie, 11 augustus 1941.

⁵⁵ Mouton, *Van Schout tot Wout*, 65, 66.

naderde werden de politiepaarden massaal voor de Duitse oorlogsinspanning gevorderd. De bereden brigades waren hiermee in feite ten dode opgeschreven. Na de oorlog werden de bereden brigades weldra heropgericht. Tegenwoordig hebben verschillende politieregio's van de Nationale Politie eigen bereden afdelingen. De Unit Bereden Politie is een landelijke eenheid die optreedt bij grote manifestaties, Prinsjesdag, optochten, koopavonden en dergelijke.

Summary

The relatively short period (1897-1944) during which the four mounted police brigades in Rotterdam, Amsterdam, The Hague, and Utrecht operated was marked by turbulence, including numerous relocations and budget cuts, with low points during the German occupation.

The deployment of the mounted brigades was most effective in daily patrols in the suburbs, as well as in maintaining order during parades, strikes, demonstrations, and similar events. Mounted police officers had a better overview when guiding or controlling crowds, were highly visible, and their presence had a de-escalating effect. By the early 1920s, the brigades faced competition from primarily police motorcycle units due to increasing traffic, which could respond more intensively, quickly, and efficiently. Despite this mechanization and the use of more modern tools within the four municipal police forces, the authority projected by the mounted officer remained indispensable.

From 1933 onward, significant budget cuts led to three mounted brigades having to reduce their number of officers, and the Hague brigade was even disbanded in 1936. During the German occupation, the Nazis supported the maintenance of mounted brigades in various cities. As the end of the war approached, many police horses were requisitioned for the German war effort, effectively spelling the end for the mounted brigades.

Keywords

Dutch brigades of mounted police, Rotterdam, Amsterdam, Den Haag, Utrecht, riots

Over de auteur

Tristan Broos (1974) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij is militair-historicus en werkzaam als conservator bij Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid. Sinds 2005 verschenen van zijn hand vele publicaties over het KNIL en aanverwante onderwerpen in verschillende periodieken. Eind 2019 publiceerde hij het overzichtswerk *Het Koninklijk Nederlands-Indisch leger, geschiedenis, uniformering en uitrusting 1911-1942*. Hij is redactielid van *Veilig. Jaarboek Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid*.